

## ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

*ЛИСАК І. В., к. фіз. вих.*

*Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова*

## ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ СЕРЕДНІХ КЛАСІВ

**Анотація.** Ціннісні орієнтації визначають особливості і характер відносин особистості з навколишньою дійсністю і тим самим певною мірою детермінують її поведінку.

**Ключові слова:** школярі, підлітки, особистість, термінальні та інструментальні цінності.

**Вступ.** Сьогодні проблема життєвих цінностей підлітка набуває все більшої актуальності. Спеціальний аналіз літератури дозволяє виділити три основні напрямки дослідження. По-перше, ціннісні орієнтації багато в чому задають життєву позицію і світогляд підлітка, але при цьому потрібно враховувати ті вікові зміни, які відбуваються в ціннісно-нормативній сфері учнів при переході від молодшого підліткового віку до старшого. Тут особливого значення набуває пубертатний період, коли важливу роль починають відігравати процеси, які пов'язані зі статево-рольовим самовизначенням. По-друге, не можна не відзначити вплив соціально-стратифікаційних факторів на процес формування життєвих цінностей підростаючого покоління. У зв'язку з цим можна припустити, що ціннісні орієнтації сучасних підлітків будуть змінюватися в залежності від рівня освіти їхніх батьків, а також від позиції, яку займає сам школяр в навчальному процесі. І нарешті, по-третє, становлення ціннісних орієнтацій підлітка відбувається в середовищі серйозних соціальних, економічних і політичних змін у сучасному суспільстві [2; 5].

**Мета дослідження:** визначення ціннісних орієнтацій (а саме термінальних цінностей) школярів 8 класів у загальноосвітніх закладах.

**Матеріал і методи дослідження:** аналіз наукової літератури за темою дослідження, визначення ціннісних орієнтацій за методикою М. Рокіча, методи математичної статистики.

Дослідження проводилися у ЗОШ № 4 м. Вінниці серед школярів 8 класів протягом навчального року.

Нами був використаний модифікований варіант методики М. Рокіча, який запропонований Б. С. Кругловим. У ньому зменшений список цінностей, а замість їх ранжування досліджувані повинні оцінити кожну цінність по 5-бальній шкалі (від 1 до 5).

**Результати дослідження.** Хлопці оцінюють головною термінальною цінністю «здоров'я» (92,1%). Прикро, але саме ця цінність у дівчат займає лише 4 місце у рейтингу (75,7%) (табл.). Що стосується ставлення підлітків до свого здоров'я, то його можна назвати парадоксальним. Цінність здоров'я відноситься до вищих життєвих цінностей і проголошена як безумовна норма життя. Однак існує дисонанс між словесно-декларованою, усвідомлюваною цінністю здоров'я і реальною поведінкою, направленою на його збереження і зміцнення. Одна з основних причин цього полягає в тому, що здоров'я посідає високе місце в структурі цінностей тому, що, будучи якісною характеристикою особистості, воно сприяє досягненню багатьох цілей і задоволенню різних потреб людини [3].

В умовах сьогоденної економічної та соціальної реальності здоров'я нерідко виступає як єдиний засіб досягнення поставлених завдань, що робить його дедалі більшою мірою об'єктом використання, а його цінність є не фундаментальною, а інструментальною. При цьому цінність здоров'я як засобу досягнення цілей стає важливішим, ніж цінність його як засобу жити довго і повноцінно. Виникає протиріччя між прагненням досягти життєво необхідних цілей і об'єктивною необхідністю бути здоровим. Ігнорування єдиного для молоді ресурсу – здоров'я – полегшено відсутністю культурно-ціннісних заборон у суспільстві та віддаленістю в часі можливих негативних проявів. При цьому не тільки не докладаються зусилля для збереження здоров'я, а й нормативні уявлення перебудовуються таким чином, щоб виправдати свою бездіяльність відносно цього [1; 4].

На другій рейтинговій позиції у хлопців спостерігаються цінності «наявність хороших та вірних друзів» (89,5%) та «задоволення життям» (89,5%). У цій школі у хлопців така цінність як «коханя» (духовна і фізична близькість з коханою людиною) зайняла третю позицію.

У дівчат перше рейтингове місце займає цінність «наявність хороших та вірних друзів» – 86,5%. Цінність «активне сповнене діяльності життям» у дівчат займає друге місце (83,8%). Третя рейтингова позиція – «задоволення життям» (78,4%) та «свобода у вчинках та діях» (78,4%). Чим старше стає школяр, тим сильнішою стає потреба бути в таких групах, де він отримує можливість реалізувати себе, відчути свою значущість. І, хоча молоді люди мають деяку свободу

## Групова ієрархія термінальних цінностей школярів 8 класів, %

Цінності	ЗОШ №4			
	Хлопці (n=38)	Ранг	Дівчата (n=37)	Ранг
Самостійність	57,9	9	64,9	6
Впевненість	71,0	7	75,7	4
Матеріальне забезпечення	73,7	6	62,2	7
Здоров'я	92,1	1	75,7	4
Втіха (задоволення життям)	89,5	2	78,4	3
Цікава робота	73,7	6	73,0	5
Кохання	84,2	3	75,7	4
Свобода у вчинках та діях	76,3	5	78,4	3
Краса	55,3	10	62,2	7
Хороші друзі	89,5	2	86,5	1
Пізнання	60,5	8	64,9	6
Щасливе сімейне життя	81,6	4	73,0	5
Творчість	44,7	12	73,0	5
Суспільне визнання	76,3	5	73,0	5
Активне життя	71,0	7	83,8	2
Рівні можливості для всіх	50,0	11	43,2	8

вибору індивідуального стилю життя, на них чинять великий вплив однолітки, які схиляють їх щось робити, відповідно до прийнятих у даному мікросередовищі систем цінностей і стереотипів поведінки. У підлітковий період перебудовується ставлення підлітків до навколишнього світу і до самого себе, формується життєва позиція, з якої вони починають самостійне життя.

Прикро, що «відкинутими» для школярів 8 класів, як для дівчат, так і для хлопців, виявилися цінності «переживання і розуміння краси природи і мистецтва», «рівні можливості для всіх», «творчість».

Можна зробити **висновок**, що сучасні підлітки орієнтуються на «конкретні цінності» («здоров'я», «наявність хороших та вірних друзів», «активне сповнене діяльності життя», «щасливе сімейне життя»), тобто на особистісні цінності. Меншою мірою, хоча і залишають за ними статус «значущих», школярі орієнтуються на «абстрактні» цінності («любов», «свобода», «суспільне визнання»).

**Перспективи подальших досліджень.** Дане дослідження не вичерпує все коло проблем, які пов'язані з формуванням ціннісних орієнтацій школярів, і відкриває об'єктивне поле подальших досліджень щодо проблем інструментальних цінностей школярів цього ж віку.

#### Список використаної літератури:

1. Запесоцкий А. С. Дети эпохи перемен: их ценности и выбор / А. С. Запесоцкий // СОЦИС: социол. исслед. – 2006. – № 2. – С. 98–104.
2. Захарова О. В. Ценностные ориентации учащихся 8–9 классов / О. В. Захарова // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія за ред. проф. Єрмакова С. С. – Харків :ХДАДМ, 2009. – № 10. – С. 65–68.
3. Лосев В. Ю. Исследование ценностных отношений школьников в процессе физического воспитания / В. Ю. Лосев, В. А. Родионов, В. В. Апокин // Теория и практика физической культуры. – 2011. – № 1. – С. 89.
4. Сяйчук М. М. Аксиологія фізичної культури в життєвому просторі старшокласників / М. М. Сяйчук // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. Збірник наукових праць. – Вип. 12. – Том 1. – Вінниця, 2011. – С. 337.
5. Собкин В. С. Идеалы современного российского подростка / В. С. Собкин, А. С. Буреломова, М. М. Смылова // Образовательная политика. – 2010. – № 9–10. – С. 59–64.